

بازنمایی روزگار قاجاریه در قصه امیرارسلان

پیوند تاریخ و جغرافیا ناگسستنی است. بسیاری از وقایع تاریخی نشأت گرفته از رخدادهایی است که در مناطق جغرافیایی مختلف رخ داده است

پیوند تاریخ و جغرافیا ناگسستنی است. بسیاری از وقایع تاریخی نشأت گرفته از رخدادهایی است که در مناطق جغرافیایی مختلف رخ داده است.

در قدیم که هنوز صنعت چاپ به وجود نیامده بود، داستانسرایی و نقلی رواج داشت و بیشتر در محل تجمع مردم اجرا می شد، مانند قهوه خانه ها، میدان ها، کاروانسراها و دیگر محل های عمومی. در داستانسرایی، باید رویدادها در هماهنگی با جغرافیای محل وقوع رخ داده باشد تا نتیجه اصلی حاصل شود. متأسفانه در کتاب هایی که به صورت چاپ سنگی و داستانی آماده و در دسترس قرار گرفته بود خیلی کم این نتیجه گیری وجود داشت و بیشتر بر پایه ذوق مردم در دستگاه هیات حاکمه تهیه می شد. آثاری برگرفته از داستان های عامیانه سینه به سینه نقل می شد تا به زمان ما رسید.

در برخی کتاب ها نتیجه گیری اخلاقی مشاهده نمی شود. کتابی همانند احمد طالب اف را می بینیم که جهت دار است و نتیجه اخلاقی دارد. البته در متن کتاب های قدیمی این هماهنگی دیده می شود مانند داستان های شاهنامه، مثنوی مولانا و سعدی که هر یک نوشتاری در خور بررسی و توجه دارد. منظور ما در اینجا کتاب های مستقلی است که به صورت داستانی و سرگرمی تهیه شده و در بیشتر روستاها، در منازل و بعضاً در گوشه حسینیه ها کتاب هایی همانند یوسف و زلیخا، موش و گربه، حمله حیدری، مختارنامه، اسکندرنامه، ملک جمشید و... دیده می شد که بتدریج همه آنها از بین رفت. در بین کتاب های مورد نظر یکی هم کتاب امیرارسلان نامدار بود که به زمان ما نزدیک تر است و می توان برداشت هایی از آن کرد. این داستان در دوره سلطنت ناصرالدین شاه و در کنار اتاق خواب او به وسیله نقیب الممالک گفته شده و فخرالدوله آن را تدوین کرده است. در سال های 18 - 1317 به صورت چاپ سنگی در تهران از روی نسخه خطی سهیلی خوانساری تهیه و مقابله و چاپ شده است. از 700 صفحه که در کتاب های قدیمی بوده، به 248 صفحه رسیده که در تاریخ 15 مهر 1340 با مقدمه استاد دکتر محمدجعفر محجوب به صورت قطع جیبی چاپ شده است. برداشت ما از روی نسخه چاپی اخیر است. داستان این کتاب از اوضاع زمان خود که پادشاهی ناصرالدین شاه باشد نیز تاثیر پذیرفته و به واسطه استقبال از این کتاب به صورت فیلم هم در آمده است. داستان با دیگر داستان های زمان خود مشابهت هایی دارد. به قول استاد محجوب اصل قضیه را هاله ای از افسانه احاطه کرده است. نقیب الممالک سر سلسله سخنوران بوده، صدایی هم داشته و دوستان را با ساز مختصری همراه می کرده است.

ویژگی های داستان

- جنگ بین مسلمانان و مسیحیان در این کتاب جنگ های صلیبی را تداعی می کند.
- نام های به کار گرفته شده مانند الماس خان، پطروس شاه، دیوان که در قسمت های مختلف آمده، خواجه کاووس و طاووس و شرابخواری ها و بر پا کردن بساط که کار فرنگی هاست با داستان مطابقت دارد.
- تجسم چهره های خوب در قالب شش وزیر، پیرمرد، کاردان وزیر و... و چهره های فریبکار در نام های قمر وزیر، الماس خان و... بسیار جالب و در خور توجه است.
- گوبینو موقع خلق این داستان در ایران بوده است و درباره تصمیم های شاه و کشتن افراد در یک آن مطالبی دارد که این داستان با اوضاع دربار ناصری و زن ها و معشوقه های او می تواند تطابق داشته باشد، گویی نقیب الممالک اوضاع زمانه و روزگار خویش را در قالب داستان امیرارسلان بیان کرده است. در حرکت تنهای قهرمان داستان هماهنگی با سایر داستان ها می بینیم، رستم هم همیشه تنها حرکت می کرد و فاتح هم می شد.

نتیجه

- در تمام قسمت های این داستان نقش زنان در تاریخ حکومت ها کاملاً مشهود و نوعی ارتباط تاریخی است.
- نقش پیشینیان در رواج اعمال خرافی در دربار و تسری آن به جامعه که داستان گویای آن است.
- مستبد بودن شاهان در حکومت های خودمختار و تصمیم گیری آنان در جنگ ها و صلح ها و به طور کلی سرنوشت مردم.
- بی حق بودن مردم در انجام امور و تصمیم گیری فردی که در تاریخ ردپای آن کاملاً مشهود است.
- اثرپذیری داستان از اعمال پیشینیان که خود تاریخ اجتماعی اقوام و ملل را نشان می دهد.
- انتقال و تحریف اشعار شعرای گذشته در این داستان

محمد جابانی / جام جم